

Illusionsnummer i klitterne

af Jens Fogh-Andersen

Under krigen anlagde tyskerne narrebatterier for at aflede opmærksomheden fra de stillinger, hvor det rigtige skyts stod. Nogle af narrebatterierne ligger ved Hanstholm, og nu er der ønske om at bevare et af dem, fordi de også er en del af historien om det tyske fæstningsbyggeri i Danmark.

Aktivitet i massevis. Travlhed på byggepladsen, soldater marcherer til og fra; nogle af dem på vej til skydeøvelser på skydebanen for foden af skrænten ud mod Vigsø Bugt.

For dén, der ikke ved bedre, er det her det sker. Lige præcis her er den tyske besættelsesmagt ved at opføre de fire store stillinger i sit 38-centimeter kanonbatteri på Hanstholmknuden.

Men det hele er en illusion. Stedet er ikke Hanstholm, men en lokalitet ved Febbersted inde i Vigsø Bugt, omkring otte kilometer øst for Hanstholm-knuden. Bygningerne på stedet er ikke andet end træskeletter beklædt med kanvas; vejene er hvide kalksten lagt ud i terrænet, og de fire store kanonbrønde er kun jordvolde, hvor malede rør af tyndt metal gør det ud for de potente 38-centimeter kanoner i de rigtige anlæg i Hanstholm.

– Narreværk fra ende til anden, siger fhv. skoleinspektør i Hanstholm, Jørgen Lumbye,

som har beskrevet narrebatteriet ved Febbersted som led i Skov- og Naturstyrelsens registrering af nyere befæstningsanlæg over hele landet.

I dag er Jørgen Lumbye en af de personer med det mest indgående kendskab til de tyske fæstningsanlæg i og omkring Hanstholm – også narrebatterierne, som han betegner som absolut bevaringsværdige.

650 kubikmeter beton støbt ned i en bunker bliver liggende. Anderledes med narrebatterierne. De forsvinder, hvis der ikke tages initiativ til at sikre dem, men det har der foreløbig ikke været interesse for, konstaterer Jørgen Lumbye.

Muligheden for at sikre anlæggene er nu inden for rækkevidde. Måske. Sammen med anlæggene ved Febbersted tænker Jørgen Lumbye nu en lang række andre – og hidtil upåagtede tyske anlæg omkring Hanstholm – ind i planerne for en nationalpark i Thy.

Bygningerne er træskeletter beklædt med kanvas, og de fire store kanonbrønde er jordvolde, hvor malede rør gør det ud for rigtige rammer.

Godt nok ligger både skinanlægget for 38-centimeter batteriet og et andet skinanlæg lidt vest herfor uden for det område, der er omfattet af en eventuel nationalpark, men tingene hænger sammen.

Nyt materiale

I selve Hanstholm-reservatet ligger blandt andet lyskasterstillinger og pejlestationer, men frem for at lade grænsen til en kommende nationalpark udgøre en begrænsning, vil Jørgen Lumbye hellere tænke hen over grænsen og få skinanlæggene ved Vigsø Bugt med. Det giver sammenhæng, og det giver noget at formidle. Og der er noget at bevare.

Væk er nemlig ikke væk, selv om mange af de anlæg, Jørgen Lumbye betegner som bevaringsværdige, efterhånden ligger godt gemt i landskabet. Det viser sig nemlig, at der rent faktisk er massevis af dokumentation af anlæggene, når først man begynder at lede.

Nogen af anlæggene lever stadig i erindringer hos ældre folk, andre er beskrevet i materialer, der ligger i arkiverne. Blandt andet i Freiburg i Tyskland. Arkiverne her har over de sidste tre til fire år leveret masser af »nyt« materiale.

Jo mere der ledes, desto mere dukker frem, og der er sket meget, siden Jørgen Lumbye

helt bogstaveligt var i felten for at finde synlige spor af anlæggene i forbindelse med Skov- og Naturstyrelsens registreringsprojekt.

Det handlede om at finde, hvad findes kunne. Både ved at bruge øjnene og gå ud fra engelske luftfotos taget under Besættelsen og danske luftfotos taget efter Befrielsen. Og når først anlæggene var genopdaget, begyndte næste fase: Arbejdet med at beskrive dem og med at finde de materialer i form af billeder, arbejdstegninger og arbejdsinstruktioner, der er nødvendige for beskrivelsen.

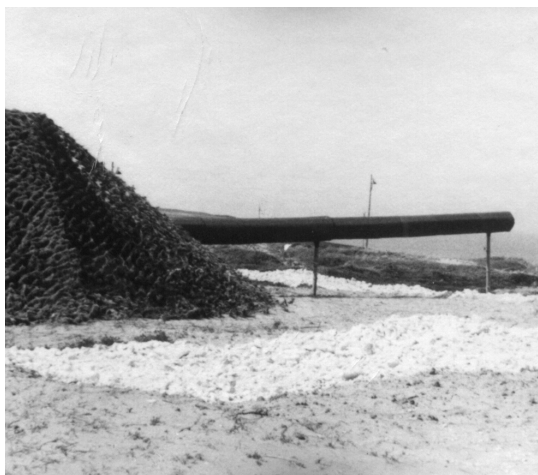
Det er gået rigtig godt. Specielt i de senere år er der fundet så meget arkivmateriale, at der efterhånden tegner sig et ganske præcist billede af de mere upågtede tyske anlæg som skinbatterierne.

– Her og nu er det mest spændende disse upågtede anlæg, mener Jørgen Lumbye. De store betonanlæg er beskrevet og registreret – og de forsvinder ikke de første mange år. Skinanlæggene, derimod, er specielle – og især skinanlægget for 38 centimeter, batteriet er unikt. Der findes kun ét. Unikt er også skinanlægget for en 10,5 centimeter FLAK-stilling en kilometer længere mod vest, ikke mindst fordi det stadig er meget velbevaret. Så længe det varer.

Skinanlæggene ved Febbersted er ikke omfattet af fredning. De ligger på marker, der

I det perfekte illusionsnummer skal der være et gran af sandhed, så gadelamperne var rigtige nok.

Kanvas og sløringsnet, et sortmalet rør af metal – det skulle illudere en 38-centimeterkanon.

afgræsses, og kreaturerne træder stille og roligt anlæggene ned. Med mindre nogen griber anledningen og tænker i helheder og sikrer, at de beskyttes og bevares ligesom de anlæg, som allerede i dag ligger i fredede områ-

der. Det vil kun kræve en beskedent fredning af nogle arealer på størrelse med et par store parcelhusgrunde.

Ned til detaljen

Hvis man ikke lige ved det, er det svært at se, at de ujævne forhøjninger i græsset på marken ved Febbersted rent faktisk er konturerne af et gigantisk illusionsnummer.

Men det er de store stillinger med alle deres forskellige karakteristika i konstruktionen. Under krigen skulle illusionen være perfekt set fra luften – og det var præcis meningen. Så tyskerne gjorde sig umage for at genskabe en kopi af anlæggene i Hanstholm – helt ned til vejanlæg, velfærdsbygninger og sågar gadelys.

Originale konstruktionstegninger fra arkiverne viser, hvordan man anstrengte sig for at få byggeriet til at se helt rigtigt ud.

Anlægget i Febbersted blev fotograferet fra luften flere gange både under og efter krigen.

Ved allierede overflyvninger om natten blev alt lyset på byggepladserne i Hanstholm slukket. Til gengæld tændte man lyset i narrebatteriet.

Ved »angreb« kunne batteriet give ild. Bemandingen talte en underofficer og seks menige, som var indkvarteret på stedet. Deres opgave under angreb var at tænde ild forskellige steder for at markere bombenedslag - også selv om det kunne koste et eller to af kanvashusene - og de store fupkanoner kunne også illudere skydning, hvis det var nødvendigt.

Mandskabet i narrebatteriet var bevæbnet med fyrværkeri, som de antændte i tilfælde af et allieret angreb. Det skulle se ud som mundingsild fra kanonerne - og for at undgå, at fyrværkeriet stak ild i vegetationen, var der ved hver »kanon« støbt et betontrug, hvor fyrværkeriet skulle brændes af.

- En sjov detalje, konstaterer Jørgen Lumbye.

I det perfekte illusionsnummer skal der være et gran af virkelighed. I narrebatteriet er der således en rigtig bunker til mandskabet. Den har sandsynligvis også rummet en generator, så anlægget selv kunne levere strøm til sine gadelys, hvis den rigtige strømforsyning svigtede. Desuden er der tæt på anlægget anlagt rigtige observationsposter, og så er der skydebanen på stranden.

De ting var nødvendige for illusionen. For der måtte være noget virkeligt liv på stedet, hvis det hele skulle se rigtigt ud.

En kilometer mod vest ligger et tilsvarende og bedre bevaret illusionsnummer midt på en mark med flot udsigt over Vigsø Bugt. Under Besættelsen var det et narrebatteri for en 10,5 centimeter FLAK-stilling, komplet med markeringer af kanonstillinger, mandskabsbunkere, løbegrave og konturerne af Würzburg Dora skyderadaren. I dag er det et af de tyske skinanlæg, Jørgen Lumbye gerne ser fredet - eller beskyttet under en eller anden form.

For fuldstændighedens skyld var omkredsen af stillingerne markeret med hvide kalksten, så de ligner rigtige betonkanter set fra luften. Enkelte steder ligger de hvide sten der stadig den dag i dag.

Virkede illusionen så?

- Det er nok tvivlsomt, mener Jørgen Lumbye. Specielt på et sted som Hanstholmknuden er terrængenstandene så karakteristiske, at det er svært at forveksle tingene.

Men kunne narrestillingerne få nogen til at tro, at et område var sværere befæstet end tilfældet var, så havde det en effekt i sig selv.

I løbet af de næste år forventer Jørgen Lumbye gradvis at publicere sit materiale om nogle af de til dato upåagtede tyske anlæg omkring Hanstholm.

*Artiklens illustrationer er udlånt af
MuseumsCenter Hanstholm.*